આ ક્ષણે

ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમીની સ્વાયત્તતા વિશે

■ યોગેશ જોષી ■

અત્યાર સુધી ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમીની સ્વાયત્તતાના મુદ્દે 'પરબ'માં કશું પ્રગટ થયું નથી. સ્વાયત્તતા વિશે 'પ્રત્યક્ષ'નો તંત્રીલેખ સ્મરણમાં છે. 'નિરીક્ષક'માં તથા વર્તમાનપત્રોમાં એના વિશે ચર્ચાઓ થતી રહી છે. પ્રજામાં ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમીની સ્વાયત્તતા વિશે ગેરસમજ વધતી હોવાનું જણાય છે. 'મુઠ્ઠીભર લોકો જ સ્વાયત્તતાના નામે વાતાવરણ બગાડી રહ્યા છે : વિષ્ણુ પંડ્યા', 'ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ કરતાં અકાદમી વધુ સ્વાયત્ત : વિષ્ણુ પંડ્યા' - જેવાં શીર્ષક બાંધીને અગ્રણી વર્તમાનપત્રમાં કંઈક ને કંઈક જોવા મળ્યું. કવિશ્રી સિતાંશુ યશશ્ચન્દ્ર તથા પરિષદપ્રમુખશ્રી ચન્દ્રકાન્ત ટોપીવાળાના પત્રો પણ અધૂરા છપાયેલા જોવા મળ્યા. વર્તમાનપત્રો તટસ્થ ન હોવાનુંય જણાય છે, તથા સત્યની ઊણપ પણ વરતાય છે. આમ પણ અત્યારે સમૂહમાધ્યમોમાં મૂલ્યોનો હ્રાસ જોવા મળે છે. અંગત સ્વાર્થ સાધવાની વૃત્તિ ઠેર ઠેર દેખાય છે. આ પરિસ્થિતિમાં સ્વાયત્તતાના સત્ય માટે ઝઝૂમનારાઓ 'મુઠ્ઠીભર' જ હોય એ સ્વાભાવિક છે.

સરકાર દ્વારા ચાલતી 'ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમી'ને ઉમાશંકર જોશી, દર્શક, યશવંત શુક્લ જેવા સાહિત્યકારોએ અથાક પ્રયત્નો પછી સ્વાયત્ત કરી હતી. લોકશાહી ઢબે અધ્યક્ષ ચૂંટાતા. લોકશાહી ઢબે કાર્ય કરવા માટે બંધારણ ઘડાયું. દર્શક તથા ભોળાભાઈ અધ્યક્ષ તરીકે ચૂંટાયેલા. ભોળાભાઈનો કાર્યકાળ પૂરો થયા પછી 'અધ્યક્ષ' વગર માત્ર મહામાત્ર દ્વારા કાર્યભાર ચાલ્યો. બંધારણને સુષુપ્ત અવસ્થામાં રાખી દેવાયું. બંધારણને ફરી જીવંત કરવા અને અકાદમીને સાચા અર્થમાં સ્વાયત્ત કરવા નારાયણ દેસાઈએ અવાજ ઉઠાવ્યો.

પરંતુ, છેવટે સુષુપ્ત કરી દેવાયેલા બંધારણનોય ધ્વંસ કરી દેવાયો ને સરકાર દ્વારા જ અધ્યક્ષની સીધી નિમણૂક થવા લાગી. ચૂંટાઈને અધ્યક્ષ થવું એ ગૌરવપ્રદ લેખાય. વળી એ રીતે ચૂંટણીની પ્રક્રિયા મારફતે અધ્યક્ષ નિમાય એ હેતુસર તો સ્વાયત્ત અકાદમીનું બંધારણ ઘડાયેલું.

ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમીની સ્વાયત્તતાના મુદ્દે પ્રજાની સમજ અને જાગૃતિ વધે એ અત્યંત જરૂરી છે. કેટલાંક વર્તમાનપત્રો સત્યને ઉજાગર કરવાના બદલે ગેરસમજ વધારતાં હોય તેવું જણાય છે. આ સંજોગોમાં સાચી વાત પ્રજાજનો સુધી પહોંચે અને ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમીની સ્વાયત્તતા માટેનો અવાજ વધારે બુલંદ બને એ જરૂરી છે. આ માટે આ અંકમાં પ્રમુખીય લેખ ઉપરાંત રઘુવીરભાઈ, મહામંત્રી પ્રફુલ્લભાઈ, પરેશ નાયકના લેખો તથા સિતાંશુ યશશ્ચન્દ્ર, રમણ સોની તથા અન્યોના પત્રો પ્રગટ કર્યા છે.